

کمیسیون زیربنایی و تولیدی دبیرخانه
کمیته کشاورزی، محیط زیست و آب

سیمای منابع طبیعی کشور

خلاصه ای از وضعیت کنونی منابع طبیعی کشور

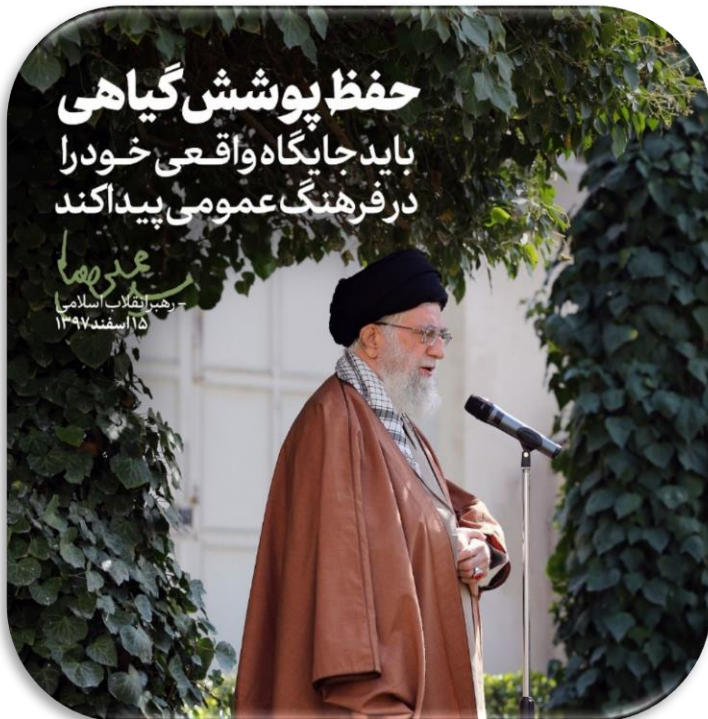
پاییز ۱۴۰۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا أَلَيْسَ مَعَ اللَّهِ بَلٌ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ؟»

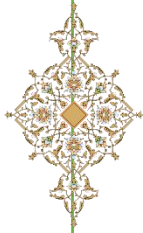
«یا آن خدایی که آسمانها و زمین را خلق کرده و از آسمان برای شما باران فرستاد تا به آن درختان و باغ و بوستانها را در کمال سبزی و خرمی رویانیدیم که هرگز شما (از پیش خود) قادر بر رویانیدن آن درختان نبودید؟ آیا با وجود خدای یکتا خدایی هست؟ (هرگز خدایی نیست) بلکه این مشرکان (از نادانی) روی (از خدا) می گردانند.»

"سوره نمل - آیه ۶۰"

ایجاد گیاه زنده و حفظ گیاه زنده یک وظیفه‌ی عمومی همه‌ی انسانها است، چون انسانها همه به گیاه وابسته هستند. به همین جهت است که تأکید میکنیم، همیشه هم تأکید کرده‌ایم که تخریب جنگلها، تخریب محیط زیست و نابود کردن رویشهای گیاهی و درخت و سبزه‌ی روی زمین، تخریب منابع ملی است و ضربه‌ی به منافع عمومی جامعه است؛ همه بدانند، این که یک بخشی از جنگل را تخریب کنند، ویران کنند برای اینکه فرض کنید یک ساختمانی، یک مرکزی بسازند، این قطعاً به ضرر است.

«بیانات رهبر معظم انقلاب، روز درختکاری ۱۵/۱۲/۱۴۰۰»

نویسندگان: دکتر حورا کوچکیان
دکتر سید محمد مجابی
دکتر وحیده بهرامی
طراحی و تدوین: دکتر حورا کوچکیان

موضوعات

- ۴.....تعریف منابع طبیعی:
- ۴.....تقسیم بندی منابع.....
- ۵.....منابع طبیعی ایران:
- ۵.....۱-پهنه آبی.....
- ۶.....۲-جنگل.....
- ۹.....۳-علفزار (مراتع).....
- ۹.....۴-بیابان.....
- ۱۰.....۵-کوهستان.....
- ۱۱.....مشکلات و مسائل منابع طبیعی کشور:.....
- ۱۱.....۱-سیلاب.....
- ۱۴.....۲-فرسایش خاک و فرورفتن زمین.....
- ۱۵.....۳-زمین خواری.....
- ۱۶.....۴-وقف انفال.....
- ۱۹.....۵-آتش سوزی در جنگل های ایران.....
- ۲۰.....۶-چرای بی رویه.....
- ۲۱.....۷-آفات و بیماری های جنگل (شمال و زاگرس).....
- ۲۲.....منابع:.....

تعریف منابع طبیعی :

منابع طبیعی منابعی هستند که از طریق واکنش‌های طبیعی زمین تولید شده‌اند و شامل فضای حقیقی قسمت جامد سطح زمین، مواد غذایی، مواد معدنی، خاک و لایه‌های عمقی و قشری زمین، گیاهان وحشی و یا زراعی، حیوانات، آب و هوا و عوامل تجزیه کننده طبیعی، مواد زائد و چرخه های موجود در طبیعت می‌باشند و کلیه موجودات زنده روی زمین به آنها نیازمند می‌باشند.

منابع طبیعی شامل کلیه عرصه و اعیانی جنگل‌ها، مراتع، بیشه‌های طبیعی، اراضی جنگلی، چمنزارها، بوته‌زارها، نیزارها، تالابها، مردابها، اراضی مستحده^۱، اراضی ساحلی، اراضی موات^۲، اراضی خالصه^۳، اراضی دولتی، اراضی بیابانی و کوهستانی، کویرها، شنزارها، منابع خاک، آبراهه‌ها، بستر دریاها، دریاچه‌ها، خلیج‌ها، جزایر، جنگل‌های دست کاشت، حادثاتی از محل اعتبارات دولتی و عمومی، پارک‌های آبخیز، پارک‌های جنگلی، نهالستان‌ها و ایستگاه‌های تولید بذر و نهال و ذخایر ژنتیکی عمومی، زیست بوم‌های طبیعی و اجزای آن، جنگل‌ها و مراتعی که در اجرای وظایف سازمان جنگل‌ها و مراتع برای احیاء، اصلاح و تبدیل منابع ایجاد می‌شود و سایر منابع مشابه که توسط وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌ها و واحدهای تابعه ایجاد شده یا می‌شود، می‌باشد.

تقسیم بندی منابع

منابع تجدید پذیر (Renewable Resources)

منابع بیولوژیکی هستند که مانند جنگل‌ها، حیوانات (از جمله آبزیان) و میکروارگانیسم‌هایی که امکان تجدید دارند (در واقع ظرفیت تامین خدمات به میزان نامحدود را دارا هستند اما فشارهای اکولوژیک برای آن وجود دارد و اگر به طور صحیح اداره شوند هرگز تمام نمی‌شوند)

منابع تجدیدناپذیر (Non-Renewable Resources) که خود به دو دسته تقسیم می‌شوند:

- الف - منابع پایان پذیر: که مقدار ثابتی از آنها موجود بوده و پشدنی نیستند مانند ذغال سنگ و نفت خام
- ب - منابع قابل بازیافت: مانند فلزات، طلا، مس و... میزان این منابع قابل مقایسه با میزان برداشت از معادن نیست.

منابع طبیعی به چه چیزهایی اطلاق می‌شود

منابع طبیعی (Natural resources)، مواد و ترکیباتی هستند که در طبیعت یافت می‌شوند و انسان آنها را به وجود نیاورده است. این منابع در کره زمین شامل نور خورشید، اتمسفر، خاک، آب، خشکی (شامل همه مواد معدنی) و تمام پوشش گیاهی، محصولات کشاورزی و زندگی جانوری که به صورت طبیعی در آن وجود داشته یا دارد، می‌شود. همچنین موادی که جهت استفاده نیاز به فرآوری داشته باشد مانند سنگ‌های معدنی فلزات، فلزات کمیاب زمین، نفت خام و اکثر گونه‌های انرژی شامل منابع طبیعی می‌شوند.

از مساحت ۱۶۴ میلیون هکتار کل کشور، ۱۳۷ میلیون هکتار را عرصه‌های منابع طبیعی تشکیل می‌دهند

^۱ اراضی است که در نتیجه خشک افتادن آب دریاها، دریاچه‌ها و تغییر بستر رودخانه‌ها یا خشک شدن تالاب ایجاد شده باشد

^۲ اراضی موات بر اساس قوانین و مقررات واگذاری و احیاء اراضی، زمین‌هایی است که سابقه احیاء و بهره برداری ندارد و به صورت طبیعی باقی مانده است.

^۳ اراضی خالصه یا اراضی خاصه در ایران به زمین‌ها و مراتع و املاک دولتی و حکومتی گفته می‌شود

منابع طبیعی ایران:

منابع طبیعی ایران شامل منابع آبی، جنگلی، علفزار، بیابانی و کوهستانی و معدنی می شود.

۱-پهنه آبی

زیست بوم های آبی شامل اقیانوس ها، دریا ها، دریاچه ها، تالاب ها و رودخانه ها می باشد.
سرزمین ایران از شمال و جنوب به دو پهنه بزرگ دریایی می رسد.

- دریای کاسپین (خزر) که در واقع بزرگ ترین دریاچه جهان می باشد، یک مخزن طبیعی منحصر بفرد در سیاره زمین است، که در شمال کشور ایران قرار دارد. وسعت آن ۳۹۲۶۰۰ کیلومتر مربع است. بر اساس ویژگی های ساختار مورفولوژیکی و شرایط فیزیکی و جغرافیایی، دریای خزر به طور معمول به سه قسمت تقسیم می شود. قسمت خزر جنوبی که سواحل ایران با طول خط ساحلی حدود ۸۷۳ کیلومتر در کناره جنوبی آن قرار دارد، دارای بیشترین عمق این دریاچه با ۱۰۲۵ متر است.

دریای خزر که زیستگاه ۵ گونه بسیار با ارزش از ماهیان خاویاری است، در حدود ۹۰٪ ذخایر ماهیان خاویاری جهان را دربردارد.

- ایران از سمت جنوب به خلیج فارس که پس از خلیج های مکزیک و هادسون، سومین خلیج بزرگ جهان محسوب می گردد و همچنین دریای عمان که بخشی از اقیانوس هند می باشد، منتهی می شود. کل طول خط ساحلی ایران در جنوب با احتساب جزایر بیش از ۴۶۴۴ کیلومتر است. عمیق ترین نقطه خلیج فارس با عمق ۹۳ متر در نزدیکی تنگه هرمز واقع شده است. خلیج فارس علاوه بر اهمیت سوق الجیشی و ژئوپلیتیک که دارد و وجود ذخایر عظیم نفت و گاز در آن، به عنوان یک اکوسیستم آبی مهم و با ارزش شناخته می شود، بطوریکه دو نوع از غنی ترین اکوسیستم های مولد جهان یعنی آبسنگ های مرجانی و جنگل های مانگرو در این منطقه وجود دارند.

عکس هوایی خلیج فارس، دریای عمان و دریای خزر

- یکی از حساس ترین اکوسیستم ها در جهان، تالاب ها هستند. بمنظور حفاظت و مدیریت تالاب ها در جهان، کنوانسیون حفاظت از تالاب ها که یک میثاق جهانی زیست محیطی است در سال ۱۹۷۱ در شهر رامسر پایه گذاری شد. بر اساس تعریف و طبقه بندی این کنوانسیون، ایران جزو کشورهای دارای بیشترین تنوع تالاب ها در جهان است، بطوریکه از ۴۲ نوع تالاب شناخته شده، ۴۱ نوع آن در ایران یافت می شود. از میان حدود ۱۴۰ تالاب موجود در کشور، تعداد ۳۶ تالاب با مجموع مساحت ۱.۴ میلیون هکتار در قالب ۲۵ عنوان در فهرست کنوانسیون رامسر به ثبت رسیده است.
- تعداد رودخانه های دائمی و فصلی ایران در حدود ۳۴۵۰ عدد می باشد که از این تعداد، ۳۷ رودخانه اصلی به شمار می روند. بسیاری از این رودخانه ها زیستگاه های منحصر بفرد و مهمی هستند.

تالاب شادگان

۲- جنگل

سیمای جنگل در جهان

حدود ۳۰٪ از خشکی های جهان زیر پوشش جنگلها قرار دارد که مساحتی در حدود ۴ میلیارد هکتار را شامل می شود که به علت بهره برداری های بی رویه و فقدان مدیریت و تشکیلات سازمان یافته کارآمد در حال کاهش می باشد.

مساحت کره زمین : ۵۱ میلیارد هکتار (۵۱۰ میلیون کیلومتر مربع)

مساحت خشکی های زمین : ۱۴/۹ میلیارد هکتار (۱۴۹ میلیون کیلومتر مربع)

یعنی با توجه به جمعیت ۸ میلیاردی جهان سرانه جنگل برای هر نفر نیم هکتار است.

مدیریت جنگل در کشورهای مختلف، متأثر از فرهنگ و سیاست های اقتصادی جامعه است. عامل مهمی که تعیین کننده افزایش یا کاهش سطح جنگل هاست پشتوانه های مالی و خود کفایی اقتصادی است پس از این عامل میزان آگاهی مردمی و آموزش هایی که به مردم داده میشود تا حد بسیار زیادی مدیریت را تسهیل نموده و به ایجاد رویکردی اساسی برای صیانت و حمایت از جنگل ها کمک می کند.

مدیریت پایدار جنگل:

نظارت و استفاده از جنگلها و اراضی جنگلی به روشی و به اندازه ای که تنوع زیستی، بهره وری، توان زادآوری، شادابی و پتانسیلهای لازم برای تحقق آنها اکنون و در آینده متناسب با عملکردهای زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی مربوط در سطح محلی، ملی و جهانی حفظ شده و موجب آسیب به سایر اکوسیستمها نشود.

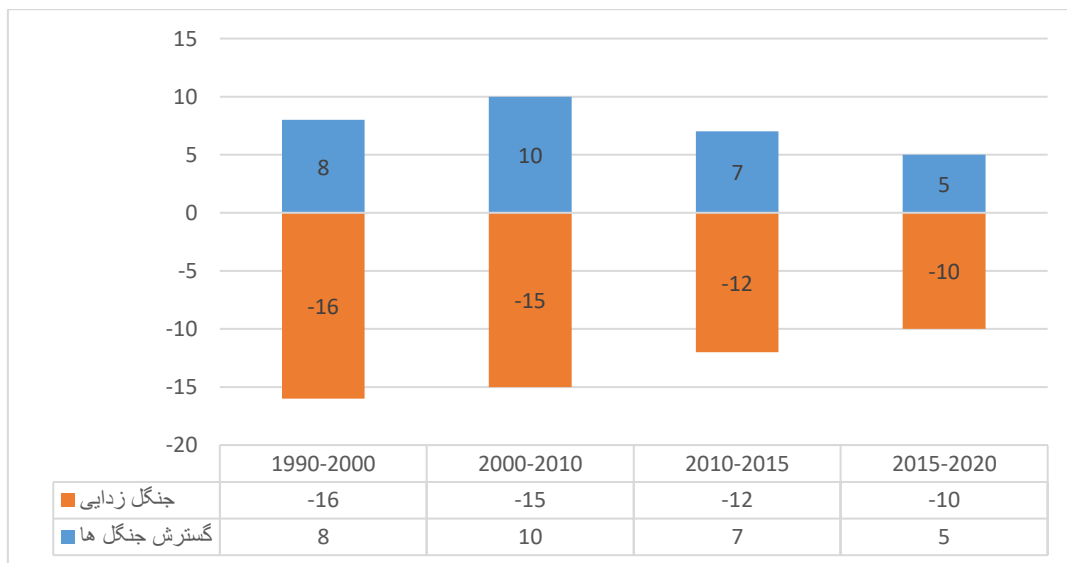
بیش از نیمی از جنگل های جهان فقط در پنج کشور روسیه، برزیل، کانادا، ایالات متحده و چین واقع شده اند.

مناطق جنگلی جهان رو به کاهش هستند

جهان از سال ۱۹۹۰ تاکنون، ۱۷۸ میلیون هکتار از مساحت جنگل ها را از دست داده است. این مساحت معادل وسعت کشور لیبی است. میزان از دست رفتن جنگل ها در دوره ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۰، به دلیل کاهش جنگل زدایی در برخی کشورها و افزایش سطح جنگل ها در برخی کشورها به دلیل کاشت درختان و توسعه جنگلی، از روند کاهشی برخوردار بوده است. میزان از بین رفتن جنگل ها بین سال های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰، به نسبت دو دهه قبل، ۵۰ درصد کاهش داشته است.

جنگل زدایی و توسعه جنگل های دست کاشت در سه دهه اخیر

از سال ۱۹۹۰ تاکنون حدود ۴۲۰ میلیون هکتار جنگل از طریق جنگل زدایی از بین رفته است. با این حال، میزان نابودی جنگل ها کاهش یافته است. در جدیدترین دوره پنج ساله اخیر (۲۰۲۰-۲۰۱۵)، نرخ سالانه جنگل زدایی ۱۰ میلیون هکتار برآورد شده است که به نسبت دوره ۲۰۱۵-۲۰۱۰ تقریباً ۲ میلیون هکتار کاهش را نشان می دهد.

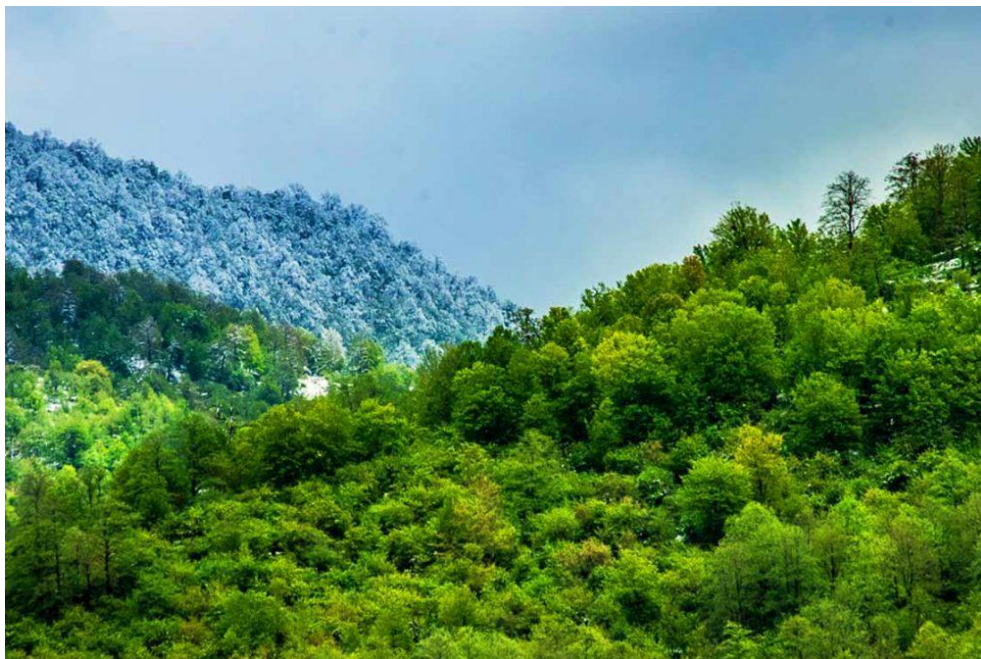
نرخ سالانه جنگل زدایی و گسترش جنگل ها (1990-2020)

جنگل‌های زراعی حدود ۱۳۱ میلیون هکتار (۳ درصد از مساحت جنگل‌های جهان) را پوشش می‌دهند. بیشترین سهم جنگل‌های زراعی در آمریکای جنوبی (۹۹ درصد از کل منطقه جنگلی کاشته شده و ۲ درصد از کل مساحت جنگل‌ها)، واقع است و کمترین سهم جنگل‌های زراعی متعلق به اروپاست. (۶ درصد از جنگل‌های کاشته شده ۰/۴ درصد از کل مساحت جنگلی) از جمله گونه‌های مناسب کاشت برای بیابان: گونه‌های تاغ، قره باغ، آتری پلکس و شورگزمی باشد.

جنگل‌های ایران:

بر اساس معیارهای سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو) کمترین مساحت جنگل را ۰/۵ هکتار و حداقل تاج پوششی درختان را ۱۰٪ در نظر می‌گیرند، که با مبنا قرار دادن این مقیاس وسعت جنگل‌های ایران ۱۱/۱ میلیون هکتار می‌باشد. ولیکن بر حسب آمار سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور که حداقل این تاج پوششی را ۵٪ محاسبه می‌نمایند، وسعت جنگل‌های کشور ۱۴/۳ میلیون هکتار برآورد شده است که در حدود ۸/۸٪ از وسعت کشور را پوشانده است. با مقایسه متوسط سرانه جهانی جنگل که ۰/۵۴۷ هکتار می‌باشد و سرانه جنگل در ایران که ۰/۱۴۷ هکتار است، می‌توان اذعان نمود که ایران جزو کشورهای با پوشش جنگلی کم محسوب می‌گردد. البته باید متذکر شد که جنگل‌های ایران علیرغم پوشش کمتر نسبت به میانگین جهانی، بسیار ارزشمند و با اهمیت هستند. جنگل‌های هیرکانی که از نظر مدیریتی به نام جنگل‌های شمال مطرح شده‌اند، با وسعت ۲ میلیون هکتار، فسیل‌های زنده با قدمت ۴۰ میلیون ساله هستند که قسمت‌هایی از آن به عنوان میراث طبیعی جهانی به ثبت رسیده است. همچنین از نظر مدیریتی جنگل‌های خارج از شمال ایران عبارتند از: جنگل‌های ارسباران (۱۷۳۰۰۰ هکتار)، جنگل‌های زاگرس (۵/۵ میلیون هکتار)، جنگل‌های ایرانی-تورانی (۴/۶ میلیون هکتار) و جنگل‌های خلیج-عمانی (۲ میلیون هکتار) که جنگل‌های مانگرو با وسعت حدود ۲۱۰۰۰ هکتار از بارزترین بخش‌های جنگل‌های خلیج-عمانی می‌باشد.

جنگل‌های هیرکانی

۳- علفزار (مراتع)

بر اساس آمار موسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع کشور، مراتع با وسعت ۸۴/۸ میلیون هکتار، گسترده ترین عرصه زیستگاهی کشور محسوب می شوند که حدود ۵۲٪ از سطح کشور را پوشانده است. مراتع از نظر مقدار گیاهی که آن را پوشانده است به مراتع خوب (متراکم)، مراتع متوسط (نیمه متراکم) و مراتع فقیر (کم تراکم). درصد تراکم مراتع کشور به ترتیب درجه اهمیت عبارتند از: ۸ درصد مراتع متراکم با وسعت ۷/۲ میلیون هکتار، ۲۶ درصد مراتع نیمه متراکم با وسعت ۲۱/۴ میلیون هکتار و ۶۶ درصد مراتع کم تراکم با وسعت ۵۶/۲ میلیون هکتار در حال حاضر سرانه مرتع در کشور ۱/۳۲ هکتار و سرانه جهانی ۰/۸۲ هکتار است.

البته لازم به توضیح است که بالا بودن میانگین مرتعی در کشور به خصوص مراتع کم تراکم، ناشی از تبدیل اکوسیستم های ارزشمند جنگل و سپس مراتع متراکم به اکوسیستم فرودست مراتع کم تراکم می باشد.

بر اساس آخرین آمار معاونت امور دام وزارت جهاد کشاورزی، جمعیت دامی کشور حدود ۱۲۴ میلیون واحد دامی است که حدود ۸۳ میلیون واحد دامی آن وابسته به مراتع کشور است. این در حالی است که مراتع کشور تنها توانایی تامین خوراک سالانه حدود ۲۴/۶ میلیون واحد دامی را دارد.

مراتع زاگرس

۴- بیابان

قرار گرفتن ایران در مسیر نوار بزرگ بیابانی جهان (از صحارای یا صحرای بزرگ آفریقا تا گبی مغولستان)، باعث شده است تا اقلیم گرم و نیمه خشک بر کشور حاکم شود. بیابان های ایران بخشی از این پهنه مذکور هستند. در سیمای عمومی بیابانها عوامل مختلفی مانند اقلیم، ژئومورفولوژی، زمین شناسی، خاک و پوشش گیاهی دخالت

دارند. از این رو بر اساس هر یک از معیارها، گزارش های متفاوتی در مورد سطح بیابان های ایران ارائه شده است. بر اساس آمار سازمان جنگل ها و مراتع کشور، وسعت بیابان ها حدود ۳۲/۵ میلیون هکتار معادل ۲۰ درصد مساحت کشور در نظر گرفته شده است. در حال حاضر سرانه بیابان در کشور ۰/۵ هکتار است (سرانه جهانی ۰/۲۲ هکتار). بیابان های ایران از نظر موقعیت جغرافیایی به دو گروه عمده بیابان های ساحلی و بیابان های داخلی تقسیم می شوند. بیابان های داخلی ایران عبارتند از دشت کویر، کویر لوت و حوضه جازموریان. از شاخص ترین نواحی شناخته شده مناطق بیابانی ایران، ریگ زارها (تپه های ماسه ای) با وسعت ۳۵۳۸۵ کیلومتر مربع (۲٪ سطح کشور)، کِلوت ها (یاردانگ ها) با عرض ۸۰ و طول ۱۲۰ کیلومتر، دریاچه نمک با وسعت ۵۴۳۰ کیلومتر مربع و دریاچه حوض سلطان با وسعت ۲۹۹ کیلومتر مربع می باشند.

حیات گیاهی و جانوری منحصر بفرد و خاصی در بیابان های ایران وجود دارد. البته مناطقی از این بیابان ها فاقد حیات هستند. در خصوص کویر لوت دو شاخصه بسیار مهم مطرح است. یکی شناسایی نقاطی در حاشیه شرقی و جنوب شرقی ریگ لوت به عنوان گرم ترین نقطه کره زمین (بر اساس گزارش ناسا) و دیگری ثبت آن در فهرست میراث طبیعی جهانی می باشد.

کویر لوت

۵- کوهستان

حدود ۹۰ درصد از کشور ایران در محدوده فلات ایران واقع شده است. فلات ایران مجموعه پیچیده ای از رشته کوه های به هم تنیده است، ناحیه ای که کوه عنصر اصلی سیمای سرزمین در آن است. کوه ها با وسعت ۸۸۲۱۵۰ کیلومتر مربع در حدود ۵۴ درصد کشور را فرا گرفته اند. بنابراین ایران کشوری کوهستانی محسوب می شود. کوه های ایران از ۴ رشته کوه اصلی و مجزا تشکیل شده است. رشته کوه های شمالی شامل کوه های آذربایجان خاوری و البرز با مساحت ۵۱۵۰۰ کیلومتر مربع (معادل ۳٪ سطح کشور) که بخشی از چین خوردگی بزرگ

آلب-همالیا هستند، رشته کوه زاگرس به عنوان طویل ترین رشته کوه ایران با طول ۱۷۰۰ کیلومتر و مساحت ۳۲۳۰۰۰ کیلومتر مربع (معادل ۲۰٪ سطح کشور)، رشته کوه های مرکزی با طول ۱۴۶۰ کیلومتر و رشته کوه های ناپیوسته شرق ایران. علاوه بر چهار رشته کوه مذکور، کوه های منفرد دیگری بطور پراکنده در گوشه و کنار کشور وجود دارد. تعداد قله بلند ایران که ارتفاع آنها بیش از ۳۵۰۰ متر می باشند، ۲۱۲ قله است که در میان آنها قله دماوند با ارتفاع ۵۶۷۱ متر به عنوان بام ایران شناخته می شود و از اعتبار بسزایی برخوردار است.

دریاچه قله کوه سیلان

مشکلات و مسائل منابع طبیعی کشور:

۱- سیلاب

در دهه های اخیر مسائل و مشکلات مرتبط با آب، مانند کمبود منابع آب و افزایش خسارت ناشی از سیل و خشکسالی در قسمتهای مختلف جهان و از جمله در کشور ما افزایش یافته است. رشد روزافزون جمعیت، افزایش شهرنشینی، گسترش بی رویه شهرها و دیگر سکونت گاه های روستایی، توسعه فعالیت های صنعتی و گسترش عرصه های کشاورزی به اراضی نامناسب، پهنه های مرتعی، جنگلی و مناطق خشک و نیمه خشک، باعث افزایش نیاز به آب و در نتیجه افزایش برداشت از منابع آب سطحی و زیرزمینی شده است. همچنین مسئله تغییر اقلیم و تولید آلاینده های شهری، صنعتی و کشاورزی، فشارهای فزاینده ای را بر کیفیت منابع آب و توان خود

پالایی آن وارد کرده است. در ایران طی دو دهه اخیر افزایش آسیب پذیری سکونت گاه‌های شهری و روستایی از پدیده سیل به شدت افزایش یافته است.

اگرچه ایران به دلیل ویژگی های جغرافیایی، اقلیمی و ریخت شناسی منابع آب و خاک در تاریخ طولانی خود به عنوان یک سرزمین نیمه خشک در بخش عمده ای از فلات ایران شناخته شده است، اما از سوی دیگر به علت تنوع سرزمینی و اقلیمی و نیز شرایط حاکم بر شیوه توسعه جاری و حاکم، در همین دوران همواره با بروز حوادث متعدد طبیعی به ویژه طغیان و جریان نابهنگام آب های سطحی در بسیاری از مناطق کشور، صرف نظر از شرایط متنوع جغرافیایی خود در چالش بوده است. که از مهم ترین دلایل آنها افت شدید سطح ایستایی آب های زیر زمینی، فرو نشست زمین، بروز پدیده فروچاله ها، ناپایداری و فرسایش خاک و به ویژه گسیل ذرات ناپایدار خاک از مناطق مستعد فرسایش پذیری و یا همان توفان های گرد و غباری است.

از جمله دلایل سیل در کشور را می توان موارد زیر برشمرد:

❖ توجه نکردن به ظرفیت های مهم تالاب های کشور

توجه نکردن به ظرفیت مهم ترین تالاب های کشور به عنوان کاهنده شدت سیلاب و پذیرنده سرریز آب رودخانه ها و روان آب های سطحی در کشور (تالاب های ارومیه، انزلی، هورالعظیم، شادگان، بامدژ، بختگان و...) در سالیان گذشته علاوه بر تاثیر بر تشدید سیلاب ها منجر به کاهش پهنه آبی تالاب ها و افزایش سطح در معرض فرسایش و گسیل ریزگردها شده است.

❖ تغییر کاربری بستر و حریم منابع مهم آبی

تغییر کاربری بستر و حریم منابع مهم آبی موجب شکنندگی بافت خاک و ناپایداری بافت خاک شده و هم موجب کاهش قدرت و توان پذیری مازاد آب های ناشی از بارش به دلیل وجود موانع فیزیکی و مستحذات سر راهی شده است. از جمله مصادیق این امر، به عنوان مثال احداث جاده های متعدد توسط وزارت نفت و نیروهای نظامی در تالاب هورالعظیم است که یکپارچگی تالاب را از بین برده و امکان رها سازی آب را در تالاب دچار مشکل کرده است. همچنین تغییرات زیاد در ورودی رودخانه کرخه به تالاب هورالعظیم باعث مسدود شدن این ورودی ها و پس زدن آب به شهرها و مزارع کشاورزی شده است.

احداث رستوران و سازه های متعدد تفریحی به همراه ویلا سازی در حاشیه رودخانه ها و سواحل و احداث پرورش ماهی و کشاورزی در بستر رودخانه ها یا حریم مستقیم آنها از دیگر مصادیقی است که منجر به افزایش خسارت های اقتصادی و اجتماعی شده است. از مسائل بسیار حائز اهمیت احداث پروژه های بزرگ سد سازی در ترکیه می باشد که به نوعی بر روی تالاب هورالعظیم اثر می گذارد.

❖ تغییر ریخت شناسی و شرایط پوشش گیاهی

تغییر ریخت شناسی و شرایط پوشش گیاهی با افزایش غیرمنطقی پهنه‌های تخصیصی به کشاورزی و دامداری متمرکز و به ویژه در مناطق صنعتی خاک های سبک ناپایدار و در شیب های زیاد، که علاوه بر کاهش ظرفیت خاک ها در جذب، به دام اندازی و نفوذ طبیعی آب به سفره های آب زیر زمینی از یک سو موجب کاهش زمان آبدوی (حرکت آب در سطح زمین) و در نتیجه کاهش زمان مورد نیاز برای تجمع آب ها در پایین دست و خط القعرها شده است. از مصادیق این امر چرای بی رویه دام و کنترل نکردن بهره برداری از مراتع و اجرا نکردن طرح های تجمع عشایر است که آسیب شدید به پوشش گیاهی مناطق جنگلی حوضه زاگرس و جلگه ای وارد کرده و همچنین تخریب و خشک شدن اکوسیستم های طبیعی جنگلی که سال ها به دلیل خشک سالی و احداث سد و توسعه کشاورزی و حذف حقایب منابع طبیعی بر مسائل مضاعف شده است.

❖ ضعف عملیات آبخیزداری در حوضه های بالادست

ضعف عملیات آبخیزداری در حوضه های بالادست مهمترین سدهای کشور، به رغم تاکید تمام مطالعات فنی و مهندسی و منابع طبیعی بر آبخیزداری گسترده و حفاظت منابع آب و خاک در بالادست سدها، عدم توفیق در انجام آبخیزداری در حوضه های بالادست موجب افزایش رسوب گذاری مسیرهای آب گذری شده و علاوه بر کاهش ظرفیت مفید سدهای مهم کشور با انباشت رسوبات در مخازن سدها و نیز کاهش عمق مفید مسیرهای آب گذری، ظرفیت منابع و سازه های آبی برای انتقال مازاد آب های ناشی از روان آب ها و در نتیجه افزایش شدت سیلاب ها شده است. همچنین از دیگر عوامل می توان به ضعف عملیات آبخوان داری و توجه عمدتاً به سد سازی در سنوات گذشته و فراموش کردن توان سرزمینی در پذیرش، مستحیل کردن و کاهش سرعت حرکت روان آب ها از طریق آبخوان داری، توجه نکردن کافی به روش های منطبق با توان طبیعی از قبیل تغذیه مصنوعی، بی توجهی به الگوی منطقی پراکنش و کاربری صنعتی - کشاورزی - خدماتی در حوضه های مهم آبریز کشوری، کاربری نامناسب اراضی و توجه به برخی شرایط ویژه اقلیمی - جغرافیایی در کشور و توجه نکردن به یکپارچگی منابع تالابی و به ویژه دست اندازی در ریخت شناسی تالاب ها از قبیل قسمت بندی کردن تالاب هورالعظیم در خوزستان که در عمل بخشی از عرصه تالاب در شرایط خشکی موجب بروز و تشدید ریزگردها شده است، اشاره کرد.

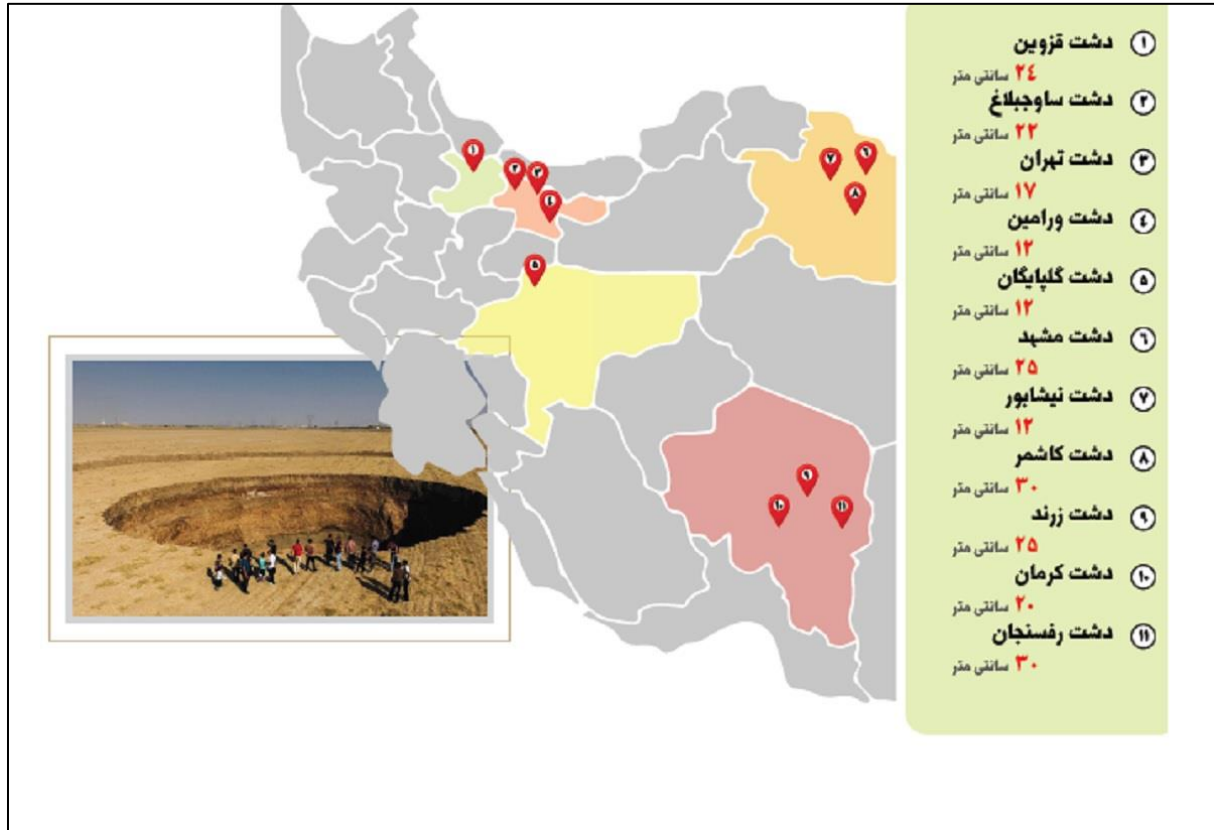
سیل شیراز فروردین ماه ۱۳۹۸

۲- فرسایش خاک و فرونشست زمین

به جابجایی و پراکنش ذرات خاک، جابجایی و ترسیب آن توسط عوامل طبیعی یا انسانی فرسایش می گویند. چنانچه این فرسایش به دلیل سیل یا نفوذناپذیری خاک اتفاق افتد به فرسایش آبی و چنانچه در اثر بادها شدید پدید آید به فرسایش بادی موسوم است. بر اساس آمار وزارت جهاد کشاورزی در سال ۱۳۹۶، میزان فرسایش آبی درحوزه های آبخیز کشور به طور متوسط، سالانه بیش از ۱۶/۵ تن در هکتار برآورد شده است. لازم به توضیح است با اقدامات آبخیزداری و آبخوانداری این میزان طی برنامه پنجم و ششم کاهش یافته که آمار رسمی آن اعلام نشده است. با توجه به تنوع اقلیمی کشور، فرسایش خاک در هر یک از مناطق به دلایل متعدد افزایش یافته است. به طور مثال در مناطق کوهستانی که دارای شیب زیاد و باران فراوان تری است، شدت فرسایش بیشتر می شود (مناطق غربی، سلسله جبال زاگرس و دامنه های جنوبی البرز). همچنین فرسایش آبی در نواحی شمالی به دلیل بهره برداری بی رویه از اراضی کشاورزی، مرتعی و جنگلی بسیار بالا است.

میزان متوسط فرسایش بادی، سالانه حدود ۲۰ تن در هکتار برآورد می شود که از میانگین فرسایش خاک کشور بیشتر است. نواحی تحت تاثیر فرسایش بادی، بیشتر استانهای شرقی، جنوبی و مرکزی با وسعت ۲۹ میلیون هکتار می باشد که حدود ۱۴ میلیون هکتار آن، کانو نهایی بحرانی فرسایش بادی (منشاء خسارت اقتصادی و زیستی) شناخته می شوند.

۳- زمین خواری

میزان تعرض به اراضی و منابع طبیعی به جایی رسیده است که در اسفند ماه سال ۱۳۹۳، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) با انتقاد از وضعیت موجود، تذکر دادند:

"حالا بحث زمین خواری، یواش یواش شده کوه خواری، بنده گاهی که می روم ارتفاعات شمال تهران را نگاه می کنم، انسان واقعا خیلی متاسف می شود، بارها من در دیدار با مسئولان شهری و مسئولان دولتی و مانند این ها مسائل را در میان گذاشته ام، خب تلاش هم کرده اند، لیکن قاطع باید برخورد کنند، مسئولان باید در مقابل این سوء استفاده کننده ها، قاطعیت به خرج دهند، عرضه به خرج دهند."

"به مجموعه اقدامات غیرقانونی نسبت به اراضی ملی، عمومی و دولتی که در نهایت منجر به تصاحب غیرقانونی و تغییر غیر مجاز کاربری اراضی مذکور می گردد" زمین خواری گفته می شود.

زمین خواری و کوه خواری، علاوه بر تخریب منابع طبیعی و جنگل ها باعث افزایش حاشیه نشینی نیز می شود که این امر به نوبه خود افزایش برخی معضلات اجتماعی را به همراه دارد و نیز از سوی دیگر اکوسیستم ها و زیستگاه های جانوران را از بین برده و به زندگی و حیات وحش آسیب های جدی وارد می کند. زمین خواران به دوروش عمل می کنند، یکی صدور و دریافت مجوزهای غیر قانونی از نهادهای ذی ربط و دیگری تصرف عدوانی تخریب با کاشت چند اصله درخت، احداث تاسیسات و دیوارکشی اراضی ملی و ادعای مالکیت بر آنها.

حدنگار تنها راه برای مقابله با زمین خواری و کوه خواری است

کاداستر (حدنگاری) منابع طبیعی شامل نقشه های رقومی دارای مختصات بادقت هندسی استاندارد است که بر اساس شیوه نامه کاداستر سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور از محدوده منابع ملی و اراضی مستثنیات تهیه شده و در سامانه شمیم (شبکه ملی یکپارچه ملک) سازمان ثبت اسناد و املاک کشور ثبت می شود. تثبیت مالکیت دولت بر عرصه های ملی، جلوگیری از تخریب و تصرف اراضی ملی و دولتی از محل اعتبارات ملی، طرح ممیزی اراضی و تفکیک مستثنیات از جمله اهداف اصلی اجرای حدنگاری است. تاکنون برای ۱۳۲ میلیون هکتار از ۱۳۷ میلیون هکتار عرصه های منابع طبیعی کشور (معادل ۹۷ درصد) اراضی سند صادر شده است.

تغییر کاربری زمین های حاصلخیز کشاورزی و تبدیل آن به ساختمان و به دنبال آن فرسایش خاک در کنار بحران آب امنیت غذایی کشور را دچار بحران می کند.

۴-وقف انفال

مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، تذکر دادند: "در جهت وقف، سابقه مالکیت خصوصی شرعی واقف شرط است و جنگل ها و مراتع طبیعی که از انفال و اموال عمومی محسوب است، ملک خاص کسی نیست و قابل وقف نمی باشد"

ماده یکم قانون ملی شدن جنگلها و مراتع: عرصه و اعیانی کلیه جنگلها و مراتع و بیشه های طبیعی و اراضی جنگلی کشور جزء اموال عمومی محسوب و متعلق به دولت است ولو اینکه قبل از این تاریخ افراد آن را متصرف شده و سند مالکیت گرفته باشند.

پرونده جنگل خواری و کوه خواری با نام "وقف"، برای یک یازدهم کوه دماوند و جنگل های هیرکانی "آق مشهد" مازندران از مرداد ۹۹ به جریان افتاد که در نهایت حکم وقف آق مشهد با بررسی همه جانبه مستندات

خلاف شرع تشخیص داده شد و دیوان عالی کشور حکم قطعی بازگشت این اراضی جنگلی را به منابع ملی صادر کرد. بر اساس سند صادر شده برای جنگل‌های آق‌مشهد ساری، مجموع مساحت عرصه‌های ملی ۶ هزار و ۵۴۵ هکتار است که با اجرای طرح حدنگاری کاداستر به دست آمده و مشخص شده است. یعنی با احتساب ۴۷۰ هکتار مستثنیات در حاشیه این جنگل‌ها که شامل روستای آق‌مشهد و زمین‌های آن می‌شود مجموع مساحت رفع وقف شده در اصل ۷۰۱۵ هکتار است. البته هنوز درباره برخی پلاک‌های مربوط به دامنه کوه اختلافاتی بین سازمان جنگل‌ها و سازمان اوقاف وجود دارد و بعضاً هر دو سازمان دارای سند ملی و سند وقفی هستند که این موضوع باید تعیین تکلیف شود.

اثر طبیعی ملی قله دماوند با مساحتی بالغ بر ۲۹۵۰ هکتار در سال ۱۳۸۱ طی مصوبه شماره ۲۲۱ مورخ ۲۱ خرداد ۱۳۸۱ شورای عالی محیط زیست به مجموعه مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست پیوسته است. اثر طبیعی ملی عالی‌ترین رده حفاظتی است که بر اساس قانون هیچ‌گونه امکان واگذاری یا بهره‌برداری ندارد.

۱۰ پلاک ثبتی کوه دماوند به مساحت ۱۸ هزار و ۲۰۰ هکتار با تلاش سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور و همراهی سازمان ثبت و اسناد املاک کشور، به نام سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور سند خورده است و جزو اراضی ملی و انفال به شمار می‌آید. البته هنوز درباره برخی پلاک‌های مربوط به دامنه کوه اختلافاتی بین سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری و سازمان اوقاف وجود دارد و بعضاً هر دو سازمان دارای سند ملی و سند وقفی هستند که این موضوع باید تعیین تکلیف شود.

دولت جمهوری اسلامی ایران

وزارت کشاورزی

شماره سند: ۰۰۷۲۶۶

تاریخ: ۱۳۹۹

نام و مشخصات زمین: ...

شماره ثبت: ۱۲۰۰۱۳۲۷۷۸

شماره ثبت: ۱۱۸۰

نوع زمین: ...

مساحت: ...

مکان: ...

شماره ثبت: ...

نوع زمین: ...

مساحت: ...

تاریخ: ...

شماره سند: ...

نوع زمین: ...

مساحت: ...

شماره ثبت: ...

نوع زمین: ...

مساحت: ...

مکان: ...

شماره ثبت: ...

نوع زمین: ...

مساحت: ...

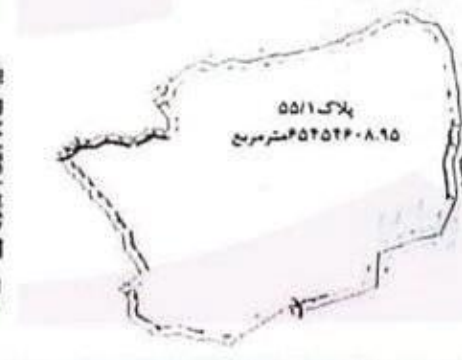
تاریخ: ...

شماره سند: ...

نوع زمین: ...

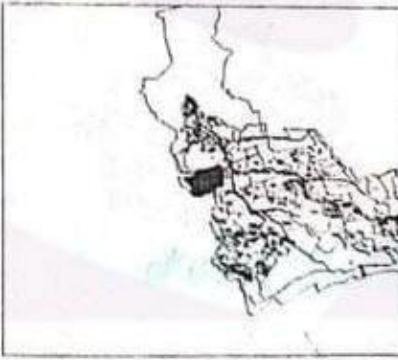
مساحت: ...

پلاک ۵۵۱۱

مساحت ۶۵۲۵۲۶-۸-۹۵ مترمربع

مکان: ...

شماره ملی زمین: ...

۶۵۲۵۲۶-۲۲۸۱۲۹-۰۰۰۰۰۰۰۰

سند مالکیت جنگل های آق مشهد ساری

۵- آتش سوزی در جنگل های ایران

کشور ایران در زمره ۵۶ کشور فقیر از نظر جنگل در جهان به شمار می رود که هر ساله شاهد سوختن چند هزار هکتار جنگل است. براساس آمار فائو سالانه ۶ صدم درصد از جنگل های ایران در اثر آتش سوزی از بین می رود. که این میزان معادل ۶۵۰۰ هکتار از جنگل هاست.

سالانه ۱۵ الی ۱۶ هزار هکتار از منابع طبیعی کشور (جنگل و مرتع) دچار آتش سوزی می شوند.

طبق اعلام سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور از سال ۸۶ تا ۹۸، ۲۴۵۵۵ فقره آتش سوزی رخ داده که ۱۳۵۱۸ فقره آن در جنگل ها و ۱۱۰۳۷ فقره آن در مراتع بوده است. در نتیجه این آتش سوزی ها ۱۰۷۵۵۸ هکتار از جنگل ها و ۱۱۰۳۵۸ هکتار از مراتع در آتش سوخته اند.

بنابراین طی ۱۳ سال به طور متوسط در هر سال ۱۰۴۰ فقره آتش سوزی در جنگل ها و ۸۴۹ فقره در مراتع اتفاق افتاده است که طی آن هر ساله ۸۲۷۳ هکتار از سطح جنگل ها و نزدیک به ۸۴۹۰ هکتار از سطح مراتع طعمه آتش سوزی می شوند. ضمناً در ایران طبق آمار سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور حدود ۹۰ درصد حریق جنگل ها و مراتع ناشی از عامل انسانی است

آتش سوزی جنگلها و مراتع ایران

۶- چرای بی رویه

چرای بی رویه که به ورود دام به مرتع قبل از زمان مناسب و چرای زودرس در مرتع و همچنین عدم تعادل بین شمار دام و ظرفیت تحمل مراتع کشور گفته می شود باعث کاهش جمعیت گونه های خوش خوراک و سیر قهقراپی مراتع می شود.

علاوه بر آسیب به پوشش گیاهی، به دلیل رطوبت زیاد خاک و در اثر تردد زیاد دام در مرتع، باعث فشرده شدن خاک و کم شدن تخلخل آن می شود و در نتیجه این عمل، وزن مخصوص خاک افزایش یافته و قابلیت نفوذ آن به آب کاهش می یابد که در نتیجه آن فرسایش خاک را به دنبال دارد و این امر در مناطق خشک و نیمه خشک حائز اهمیت است.

با تداوم این روند، سال به سال در اثر چرای مفرط، گیاهان مرغوب و خوش خوراک کاهش و به جای آنها گیاهان بی مصرف برای دام و چه بسا گیاهان سمی و غیر خوش خوراک جایگزین می شوند.

بر اساس آخرین آمار معاون امور دام وزارت جهاد کشاورزی، جمعیت دامی کشور حدود ۱۲۴ میلیون واحد دامی است که حدود ۸۳ میلیون واحد دامی آن وابسته به مراتع کشور است. این مراتع تنها می توانند خوراک حدود ۳۷ میلیون واحد دامی را در مدت ۷ ماه یا ۲۴.۶ میلیون واحد دامی را در مدت یک سال تامین کند، در حالی که در حال حاضر حدود ۲.۲ برابر بیش از ظرفیت مجاز از مراتع کشور بهره برداری می شود و معیشت حدود ۹۱۶ هزار خانوار روستایی و عشایری به بهره برداری از مراتع وابسته است.

چرای بی رویه دام در مراتع جنوب و غرب کشور

۷-آفات و بیماری های جنگل (شمال و زاگرس)

از دیگر تهدیدات دیگر جنگل های شمال می توان به آتش سوزی گسترده و با فراوانی زیاد در سال های اخیر و همچنین بروز آفات و بیماری های جدید اشاره کرد. در حال حاضر بیماری های بلایت شمشاد (نوعی قارچ که به برگ و ساقه شمشاد حمله می کند و باعث خشکیدگی می شود)، آفت پروانه برگخوار، جوانه خوار شمشاد، فتیله نارنجی ممرز (روی پوست ساقه بخصوص در محل های آلوده نقاط سیاه رنگ برجسته و جوشمانندی به اندازه ته سنجاق تشکیل می شود که از این جوش ها مواد صمغی یا رزین به شکل رشته های فتیله مانند با توده های اسپور قارچ خارج می شود و به همین دلیل بدان فتیله نارنجی می گویند. هر عملی که باعث شکاف و یا ترک روی پوست و شاخه شود (مثل تگرگ، هرس، شکسته شدن شاخه های درختان، سرما، گرما و یخبندان و حتی حشرات) قارچ عامل این بیماری به آن قسمت وارد شده و به مرور زمان باعث خسارت درختان می شود) و نیز بیماری زغالی بلوط (این بیماری به صورت پژمردگی شاخ و برگ ها و خروج شیرابه های سیاه رنگ از داخل تنه در ارتفاعات خود را نشان می دهد که به مرور زمان شیرابه افزایش یافته و حالت ذغالی شکل در روی تنه و سیاه شدن در زیر پوست نمایان می شود که در نهایت منجر به مرگ کامل درخت می شود که خشکی و دمای بالا به عنوان دو عامل اصلی شناخته شده در شیوع این بیماری در بیشتر نقاط دنیا از جمله جنگل های زاگرس به شمار می رود.) خسارت زیادی به جنگل ها وارد کرده است. بسیاری از این آفات و بیماری ها را سازمان جنگل ها می توان با روش هایی که سایر کشورها اجرا می کنند، برنامه ریزی کند که البته نیاز به منابع مالی دارد تا بر روی گونه های مقاوم و بانک ژن و احیا مجدد عرصه های تخریب شده کار شود.

با توجه به تغییر اقلیم این خود طغیان آفات و بیماری و آتش سوزی و از بین رفتن گونه های رطوبت پسند و جایگزین شدن گونه های خشکی پسند را سبب می شود که برای رفع این مشکلات نیاز به برنامه و بودجه است. برای آتش سوزی باید امکانات و اطلاعات و تشکیلات قوی در اختیار قرار گیرد.

آفات در جنگلهای زاگرس زنبورهای گالزا (Gall Wasp)

منابع

- سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور. <https://frw.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=1&pageid=2090>.
- پژوهشنامه شماره ۳ وضعیت حریق در جنگلهای ایران، تیرماه ۱۴۰۰.
- پژوهشنامه شماره ۴ فرسایش و آلودگی خاک، مرداد ۱۴۰۰.
- پژوهشنامه شماره ۶ وضعیت تنوع زیستی ایران، آذر ۱۴۰۰.
- استعام و گزارش دریافتی از موسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع کشور.
- سلوتی، ساسان و بابا نیا نوری، معصومه. بیابان گردی در ایران، انتشارات ایران شناسی، سال ۱۳۹۰.
- جعفری، عباس. کوه ها و کوه نامه ایران، موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی، سال ۱۳۷۹.
- مجموعه فلور ایران از موسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع ایران به سرپرستی احمد قهرمان.
- مظفریان، ولی اهلل. آشنایی با گیاهان شاخص ایران با تکیه بر جغرافیای گیاهی، انتشارات مهکامه، سال ۱۳۹۳.
- گزارش ششم برنامه اقدام ملی حفاظت تنوع زیستی (NBSAP) از مرجع ملی کنوانسیون تنوع زیستی ۱۳۹۹.
- بولتن مرکز ملی ذخایر ژنتیکی و زیستی ایران ویرایش سال ۱۳۹۶.

کمیته کشاورزی محیط زیست و آب

دومین گزارش ارزیابی راهبردی در راستای نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی محیط زیست سال ۱۳۹۹	۴	فصل نامه سیاست کلان (ویژه محیط زیست) کمیسیون مشترک سال پنجم - پاییز ۹۴	۱
پژوهش نامه محیط زیست شماره ۱ - پاییز ۱۳۹۳ آب زیر بنای مهم توسعه پایدار	۸	فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد اجتماعی و فرهنگی شماره ۲۱ (ویژه کمیته محیط زیست) سال پنجم - زمستان ۱۳۹۵	۲
پژوهش نامه محیط زیست شماره ۲ - اردیبهشت ماه ۱۴۰۰ وضعیت مدیریت پسماند	۹	معرفی اعضای کمیته محیط زیست و سیاست‌های کلی محیط زیست ابلاغی مقام معظم رهبری مهر ۱۳۹۵	۳
پژوهش نامه محیط زیست شماره ۳ - تیرماه ۱۴۰۰ وضعیت حریق در جنگل‌های ایران	۱۰	مجموعه سخنرانی‌های اولین سالگرد ابلاغ سیاست‌های کلی محیط زیست آبان ۱۳۹۵	۴
پژوهش نامه محیط زیست شماره ۴ - مرداد ۱۴۰۰ بررسی فرسایش و آلودگی خاک	۱۱	بازتاب خبری همایش سیاست‌های کلی محیط زیست اجرا و نظارت در سالگرد ابلاغ سیاست‌های کلی آبان ۱۳۹۵	۵
پژوهش نامه محیط زیست شماره ۵ - شهریور ۱۴۰۰ جامع نگری برای حل بحران آب	۱۲	اولین گزارش ارزیابی راهبردی در راستای نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی محیط زیست سال ۱۳۹۶	۶

سیمای منابع طبیعی کشور
خلاصه ای از وضعیت منابع طبیعی کشور
آبان ۱۴۰۱

جایگاه منابع طبیعی در قانون اساسی

اصل چهل و پنجم: انفال و ثروتهای عمومی از قبیل زمینهای موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه، رودخانه ها و سایر آبهای عمومی، کوه ها، دره ها، جنگلها، نزارها، بیشه های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول المالك و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می شود در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید. تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک را قانون معین می کند.

اصل چهل و هشتم: در بهره برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استانها و توزیع فعالیتهای اقتصادی میان استانها و مناطق مختلف کشور، باید تبعیض در کار نباشد، به طوری که هر منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد.

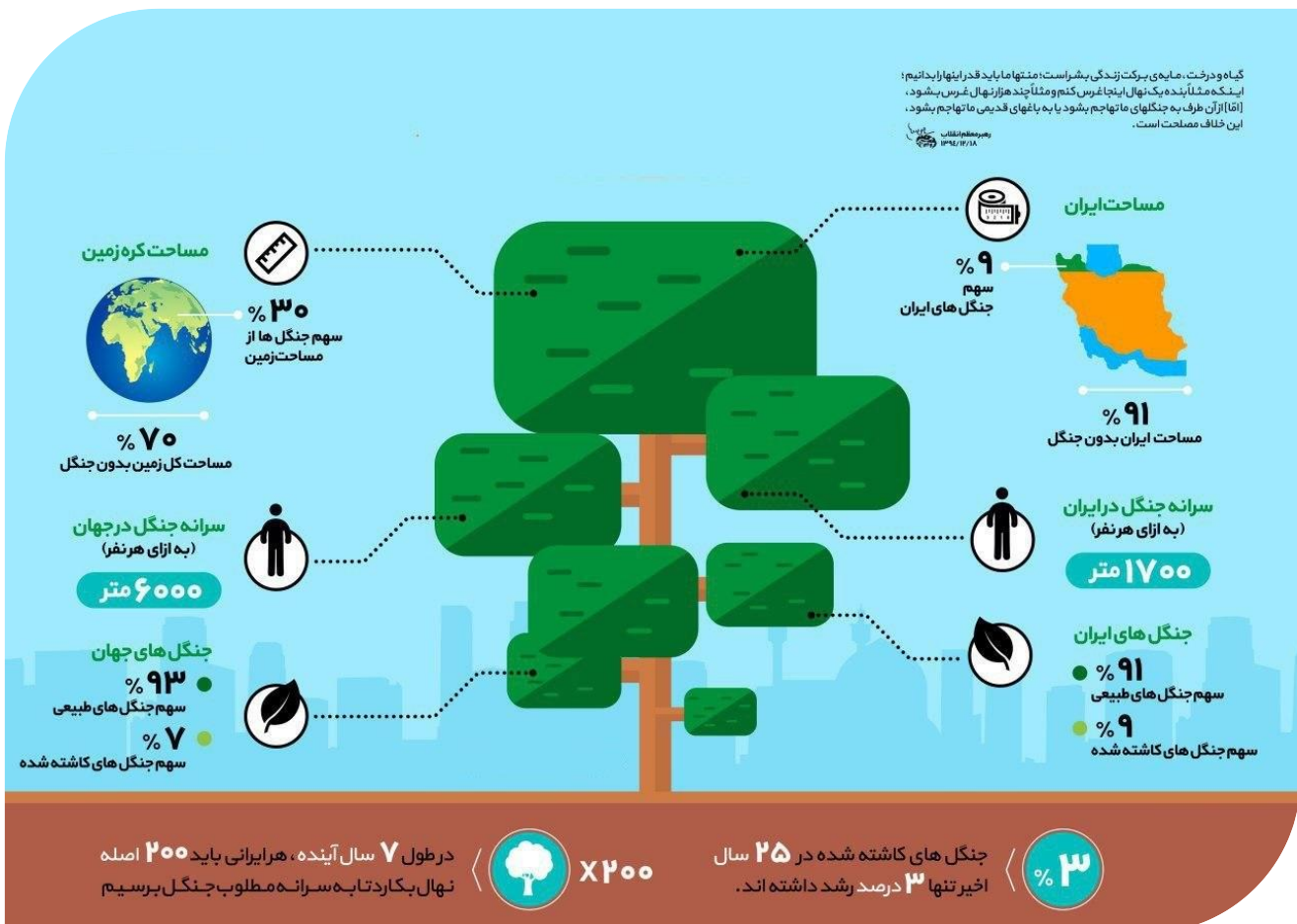
اصل چهل و نهم: دولت موظف است ثروتهای ناشی از ربا، غضب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه کاریها و معاملات دولتی، فروش زمینهای موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر مشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود.

اصل پنجاهم: در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می گردد. از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

اصل یکصد و سی و نهم: صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد، موکول به تصویب هیأت وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین می کند

گیاه و درخت، مایه برکت زندگی بشر است؛ منتها ما باید قدر اینها را بدانیم؛ اینک مثلاً بنده بک نهال اینجا غرس کنم و مثلاً چند هزار نهال غرس بشود، [آقا] از آن طرف به جنگلهای ما تهاجم بشود یا به باغهای قدیمی ما تهاجم بشود، این خلاف مصلحت است.

مهرماه ۱۳۹۴/۱۲/۱۸

تصویری از کوه دماوند

کمیسیون زیربنایی و تولیدی دبیرخانه
کمیته کشاورزی، محیط زیست و آب